

Шуміло О.М.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЧНИЙ КРАУДФАНДИНГ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Головною умовою і поштовхом переходу до збору коштів для екологічних проєктів шляхом краудфандингу стане подальший розвиток громадянського суспільства у нашій країні. Залежно від різних типів проєктів та технологій збору фінансових коштів краудфандинг щодо екологічних проєктів, враховуючи його мету, прийнято відносити до соціальних, що викликані браком коштів.

Важливе місце займають проєкти щодо сталого розвитку та зеленої енергії. Значна кількість неприбуткових організацій звернулися до краудфандингових платформ, оскільки у сучасних умовах індивідуальні внески чи банківські позики важче отримати [1, с. 51].

З'явився окремий напрямок краудфандингу – еко-краудфандинг. Наприклад, у 2009 році вийшла у світ кінострічка документалістів «Століття дурнів», що розкриває проблеми кліматичних змін на планеті. На виробництво цієї стрічки збирали кошти майже п'ять років і у результаті було отримано бюджет понад 900 тисяч фунтів стерлінгів, які надали близько 600 прихильників.

У Великій Британії громадська організація «10:10» розпочала кліматичний проєкт «Solar School», який забезпечує деякі англійські школи сонячними панелями [2].

Проаналізувавши економічну та юридичну літературу, а також краудфандингові платформи, можна дійти висновку щодо основних складових етапів їх функціонування.

Краудфандингова платформа створюється з метою допомоги збору коштів (фінансування) екологічного проєкту для досягнення позитивного соціального (некомерційного) ефекту. Джерелом коштів виступають внески третіх осіб (благодійників).

Відповідальність щодо залучення коштів покладається на ініціатора збору благодійних пожертв для екологічних проєктів із використанням благодійного телекомунікаційного повідомлення. Тобто, оголошується публічна оферта та оприлюднюється публічний договір. Згідно із положеннями ст. ст. 633, 641 ЦК України [3] умови публічної оферти та публічного договору встановлюються однаковими для всіх споживачів. Отримувачем фінансової допомоги може бути: приватна особа, ініціативна група, громадська організація зі статусом юридичної особи або без такого статусу, чи благодійний фонд. Це дозволяє небайдужим громадянам оперативно отримати кошти для охорони довкілля, на відміну від міжнародних фондів-грантодавців, що вимагають обов'язкової реєстрації і т. ін..

Закономірно постає питання, якими слід вважати відносини щодо екокраудфандингу: публічними чи приватно-правовими? Оцінюючи це, потрібно взяти до уваги, що згідно зі ст. 66 Конституції України [4] кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Тобто охорона навколишнього природного середовища визнається обов'язком кожного, і право на сприятливе довкілля має кожний. Таким чином постає потреба в публічно-правових засобах забезпечення екологічних конституційних приписів. З іншого боку, перебування деяких природних об'єктів у приватній, державній, муніципальній та інших формах власності, вільне право користування природними об'єктами права власності народу відповідно до закону (якщо це не використовується на шкоду людині і суспільству та не завдає шкоди довкіллю і не погіршує екологічну ситуацію і природні якості землі), на що вказують ст. ст. 13, 41 Конституції України [4], включає у регулювання суспільних екологічних відносин приватно-правові методи.

Охорона довкілля як загального блага, що має соціальну спрямованість, тяжіє до публічних форм впливу, а використання природних об'єктів, включених до цивільного обороту (із урахуванням права власності народу України на всі природні об'єкти), передбачає приватно-правові засади.

Однак слід розрізняти краудфандинг звичайний та екологічний, тобто той, який має на меті збір коштів, що будуть спрямовані для поліпшення стану довкілля. Вчені, як правило, застосовують комплексний підхід для розмежування публічно-правових відносин від приватно-правових і вважають, що у краудфандингових правовідносинах відбувається переважно диспозитивне (субсидіарне) правове регулювання. Сторони вільні у встановленні відносин, неврегульованих нормами цивільного права, але в той же час не суперечать його основним засадам, правилам взаємодії. Однак слід зазначити, що краудфандингові правовідносини не можуть повністю обійтися без використання імперативних правил, в тому числі заборон (ліцензування, встановлення максимальних обмежень щодо збору та пожертви, заборони використання біткоїнів, цільового використання природних об'єктів). Тобто здійснюється регуляторний вплив державних установ на процес екологічного краудфандингу.

Щодо суб'єктів краудфандингових правовідносин, то вони знаходяться між собою у відносинах координації, а не субординації, тобто учасники юридично рівні між собою. Тому цивілісти в більшості краудфандинг відносять до галузі приватного права [5].

Варто звертати увагу на суб'єктний склад учасників краудфандингової кампанії, коли краудфандинговою платформою, наприклад на «Спільнокошти» передбачається умова, що в разі досягнення певного результату у залученні коштів, виникає можливість дофінансування певною установою із подвоєнням суми. Це безповоротне дофінансування від Міжнародного фонду «Відродження» можливе на користь проєктів у сфері культури, в тому числі і тих, що мають на меті значимий соціальний вплив з фокусом на темі екологічної сталості, в межах ініціативи «Культура. Спільнота». У цій ситуації ми можемо спостерігати підвищення ролі краудфандингових платформ у суспільному житті. Коли Міжнародний фонд «Відродження», працюючи із «Спільнокоштом» як партнерською платформою програми, здійснює безповоротне дофінансування після залучення коштів від громадян на проєкт екологічної сталості.

У юридичних колах ще не сформувалась юридична позиція стосовно того до якого виду договорів слід відносити краудфандинг. Вважають, що краудфандинг може мати риси договорів: дарування, простого товариства, а також купівлі-продажу (із попередньою оплатою) [7], [8]. Але розв'язати цю дискусію зможе спеціальний закон або зміни до відповідних нормативних актів. Наприклад як у США там їх діяльність таких платформ регламентується спеціальним законодавчим актом [9].

Тому згідно національного законодавства у США краудфандингова платформа має бути зареєстрована у Комісії із цінних паперів і біржах США (U. S. Securities and Exchange Commission, SEC) – незалежне державне агентство уряду США є головним органом, що здійснює функції нагляду і регулювання американського ринку цінних паперів. Також вона має бути учасником Служби регулювання у сфері фінансових послуг (Financial Industry Regulatory Authority, FINRA) – приватна американська корпорація зі статусом саморегулюючої організації (self-regulatory organization, SRO) з контролю за дотриманням правил торгівлі на позабіржовому ринку (OTC Markets Group), ринку цінних паперів фірм, що не котируються на звичайних біржах, створена за рішенням Конгресу США.

У той же час для українських платформ відсутність подібного національного нормативного акту дозволяє громадськості діяти за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», збирати максимальні суми для своїх проєктів від благодійників, не підпадати під особливий податковий режим стягнень. Але наявність спеціального нормативного акту врегулює діяльність краудфандингу, визначить термінологію і дасть поштовх громадськості для збору та спрямування коштів на охорону довкілля. Адже поки що порівняння краудфандингу з одним із існуючих на сьогоднішній день договірних інститутів в Україні видається некоректним і тому вважаємо, що із цим слід погодитись як із правовою новелою. Тільки спеціальний закон і зміни до відповідних нормативних актів зможе повністю врегулювати інститут краудфандингу в Україні.

Література

1. Шуміло О. М. Фінансування екологічних проєктів шляхом краудфандингу: правові аспекти та практика застосування: практ. посіб. [за заг. ред. О. Кравченко]. Львів: Видавництво «Компанія «Манускрипт»», 2020. 108 с. https://manusbook.com/9042_EPL_Finansuvannya/2/index.html.
2. Шевченко Анастасія. Краудфандінг – нове джерело екофінансування [Електронний ресурс]. Сайт КліматІнфо. Режим доступу: <http://www.climateinfo.org.ua/content/kraudfanding-nove-dzherelo-eko-finansuvannya> (дата звернення: 21.01.2020). Назва з екрана.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. за № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11 (28.03.2003). Ст. 461.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. за № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 (23.07.96). Ст. 141.
5. Саяпин С. П. К вопросу о правовой природе краудфандинга. Вопросы российского и международного права. 2019. Том 9. № 5А. С. 170–176.
6. Конкурс ідей для партнерства в краудфандінговій ініціативі «Культура. Спільнота». Сайт Міжнародного фонду «Відродження» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.irf.ua/contest/konkurs-idej-dlya-partnerstva-v-kraudfandingovij-inicziatyvi-kultura-spilnota/?fbclid=IwAR0xFuFcOYQAJU5TzGPoEmBx1nhBkRVQ_4ARNjLWZojt5FRrPiKbTI OmsdE (дата звернення: 26.03.2020). Назва з екрана.
7. Алексеев Н.В. Краудфандинг: от реализации частной инициативы к решению общественных проблем. Бюллетень науки и практики. 2016. № 10 (11). С. 271–277.
8. Архипов Е. Понятие и правовая природа краудфандинга. Актуальные проблемы предпринимательского права. М.: Стартап, 2015. Вып. 4. С. 18–27.
9. Jumpstart Our Business Startups Act, or JOBS Act, 05.04.2012 [Electronic resource]. Access mode <https://www.govtrack.us/congress/bills/112/hr3606/text> (last accessed: 21.01.2020). Heading from the screen.